

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

روناهی شورشگر
۱۷ فبروری ۲۰۱۶

جنبش کُرد و گفتمان اسلامی آن در عرصه سیاسی ترکیه

از سال ۲۰۱۲ تا به حال مبارزه جنبش کُرد با نمایندگی ی‌پ‌گ (اتحاد مدافع خلق) و پی‌د^۱ (حزب اتحاد دموکراتیک) در "روزآوا" و مقاوت آن در برابر داعش باعث شده است که این جنبش از سوی اشخاص و گروه های سیاسی مختلف به عنوان الگوی جدید رادیکال، چپ و سکولار در منطقه قلمداد شود. این دیدگاه به احزاب و گروه های چپ منطقه نیز منتقل شده است و یکی از نتایج آن دخالت احزاب مسلح چپ ترکیه مثل م.ل.ک.پ به جنگ "روزآوا" تحت رهبری ی‌پ‌گ بود. در این مقاله بررسی ماهیت رادیکال یا چپ جنبش به کنار گذاشته شده و صرفاً باور کلی در باره نمایندگی جنبش به عنوان یک قطب سکولار در منطقه به بحث گرفته خواهد شد. مسلم است که قبل از هر قضایه در باره ماهیت سیاسی و ایدئولوژیک هر جنبشی، پرداختن به دیدگاه های رهبر آن ضروری خواهد بود. در کنار آن باید به فعالیت های مختلف جنبش بیرون از عرصه نبرد مسلحانه و نظامی نیز توجه داشت. به عنوان مثال اخیراً در ماه دسمبر در ترکیه دومین تجمع کنگره اسلام دموکراتیک که در سال ۲۰۱۴ به درخواست "اوجالان" از طرف جنبش کُرد در ترکیه سازماندهی شده بود، برگزار شد. در پایان اولین تجمع این کنگره که خواهان توجه به درک آزادیخواه، برابری طلب و دمکرات از اسلام شد، با انتشار یک بیانیه عنوان شده است که امت اسلام باید تحت چارچوب میثاق مدینه^۲ به عنوان گروهی با ادیان، زبان ها و هویت های مختلف بازسازی شود. در بیانیه مذکور به آیت ۲۲ سوره روم در قرآن اشاره شده و تأکید شده است که اسلام به حق استفاده از زبان مادری احترام می گذارد. در ادامه گفته شده که «امت اسلام باید در برابر حملات سکولاریسم استبدادی، فرقه گرایی و نژادپرستی از کُردها با فداکاری دفاع کنند». از گروه های اسلامی، سازمان همکاری اسلامی و اتحاد عرب دعوت شده بود که به روند حل مسأله کُرد در ترکیه فعال تر شرکت کنند. در پایان بیانیه اعلام شده است که برای آزادی "اوجالان" که رهبر کنگره می باشد دعا خواهند کرد.^۳

^۱ این دو سازمان که بخش های نظامی و سیاسی جنبش کُرد در سوریه هستند، همراه با احزاب و تشکیلات گوناگون از جمله پ.ک.ک در بخش ترکیه و پژاک در بخش ایران تحت سازمان ک.ج.ک (کنگره جوامع کردستان) با رهبری عبدالله اوجالان، سیاست مشترکی را دنبال می کنند

^۲ https://fa.wikipedia.org/wiki/میثاق_مدینه

^۳ (متن بیانیه پایان جلسه کنگره اسلام دموکراتیک به ترکی :

<http://www.imctv.com.tr/demokratik-islam-kongresinden-medine-sozlesmesi-onerisi/>

روز بیست و نهم جنوری امسال "التان تان"، وکیل و نماینده دیاربرکر از حزب دموکراتیک خلق ها وابسته به جنبش کُرد، که در سال‌های اخیر چندین بار مستقیماً با "اوجالان" دیدار کرده است و از اشخاص شناخته شده بخش قانونی جنبش است، در مجلس و در حالی که در شهرستان سور وابسته به دیاربرکر و در "جیزره" مردم کُرد تحت حملات شدید ارتش و پولیس ترکیه قرار داشتند، چنین تقاضا و اعتراضی را به مجلس ترکیه ارائه داد: «به خاطر استخدام شدن مردها در آرایشگاه‌های ساختمان مجلس، وکلاء یا همسران وکلای مجلس که محجبه هستند نمی‌توانند از آرایشگاه‌های مخصوص مجلس استفاده کنند. بنا بر این باید آرایشگاه جداگانه‌ای در مجلس برای این زنان تشکیل شود.» مجلس به این تقاضای بسیار مهم! پاسخ مثبت داد و آرایشگاه جدا برای زنان محجبه در روز ۱۰ بروری در مجلس تأسیس شد.^۴ این دغدغه نماینده دیاربرکر که با مشکلات اصلی و فوری مردم کُرد در چنین زمانی بسیار مرتبط! است، نشان می‌دهد که وخامت جنگ نا عادلانه که اکنون بین کُردها و دولت ترکیه صورت می‌گیرد نباید بهانه ای برای سکوت چپ در مقابل چرخش سیاسی جنبش باشد، چرا که حتا نماینده مجلس به خود اجازه می‌دهد که در چنین موقعیتی مسأله حجاب و آرایش را مطرح کند.

اتخاذ چنین گفتمانی توسط جنبش کُرد که چهره سکولار و چپی در خارج از ترکیه دارد می‌تواند تعجب‌آور باشد. اما این برخورد سابقه طولانی دارد و حتا قبل از کنگره پنجم پکک در ۱۹۹۵ که در آن اصل سوسیالیسم دموکراتیک جایگزین مارکسیسم‌لنینیزم شده و تصویر داس و چکش از پرچم حزب برداشته شد، شروع شده بود. در ادامه این مقاله به گرایش پکک و رهبر آن "اوجالان" به سوی گفتمان اسلام‌گرا از سال ۱۹۹۰ به بعد پرداخته خواهد شد. اما باید اشاره شود که این بررسی تلاشی نه برای تخریب جنبش یا ندیده گرفتن دستاوردهای آن در عرصه‌های مختلف، بلکه برای ارائه یک نقد و انعکاس واقعیت‌های تاریخ سازمان می‌باشد. قسمت بزرگی از چپ ترکیه در اثر رویدادهای سیاسی فعلی و سرکوب کُردها توسط رژیم این کشور، دچار ترس و تعارف در باه نقد این جنبش می‌شوند و این نگرش نباید از سوی چپ ایران نیز اتخاذ و بازتولید شود.

۱) گفتمان اسلامی در جنبش و ریشه فکری آن:

با شروع دهه ۹۰ میلادی دو مسأله بزرگی که جنبش کُرد با آن رو به رو بود آشکار شد. در سطح بین‌المللی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی همچون تجربه اکثر احزاب مارکسیست، حزب کارگران کردستان (پکک) را نیز تحت فشار بحران ایدئولوژیک جدید قرار داد و در سطح منطقه‌ای، تشکیل شدن سازمان اسلام‌گرای افراطی حزب‌الله در کردستان ترکیه و حمایتش از طریق بخشی از اقلیت مذهبی مردم کُرد و سطوح اطلاعاتی دولت، جنبش را به یافتن راه حلی سریع اما کوتاه مدت و سطحی وادار کرد. اولین اقدام عملی که در این راستا انجام شد، نوشته و منتشر شدن کتابی به اسم «نگاه انقلابی به مسأله مذهب» در سال ۱۹۹۱ بود. در این کتاب **اوجالان** درکی که در آن دوره جناح راست‌گرای ترکیه از اسلام داشت و تا حدی به دولت و نهادهای رسمی از جمله ارتش نیز منتقل می‌شد را نقد می‌کند و از ضرورت «بازبینی درست اسلام» در مقابل این درک حاکم که سنتز اسلامی ترکی نامیده می‌شود دفاع می‌کند. مهم‌ترین نکته قابل توجه در این کتاب تحسین انقلاب ایران توسط **اوجالان** است. با توجه به گذشت ۱۲ سال از انقلاب در زمان نوشته شدن این کتاب، انتظار می‌رفت **اوجالان** که آن موقع هنوز خود را یک مارکسیست می‌نامید، از کشتار زندانیان سیاسی ۱۳۶۷ یا دستکم از قتل‌عام کُردهای ایران در اوائل دهه شصت توسط رژیم «آخوندهای

⁴ <http://haber.sol.org.tr/turkiye/altan-tan-meclis-kuaforu-basortululere-uygun-duzenlensin-144223>

انقلابی» مطلع باشد. با این حال **اوجالان** از کشتار زندانیان سیاسی و از سرکوب چپ‌ها و گُردها سخن به میان نمی‌آورد و صرفاً به تحسین انقلاب ایران می‌پردازد.

در کتاب مذکور **اوجالان** می‌نویسد: فاشیسم ارتشی ترکیه نه تنها با منافع خلق‌های اسلام ارتباطی ندارد بلکه کاملاً ضد آن‌ها است. آن‌ها در حالی که بزرگترین حامی ایدئولوژی‌های امپریالیسم غرب هستند، برای محدود کردن تأثیرات مثبت انقلاب ایران، به اسلام پناه می‌آورند و از سنتز ترکی اسلامی^۵ استفاده می‌کنند. آن‌ها برای جلوگیری از بیداری خلق‌های اسلام به جای ذات اسلام، ابعاد ارتجاعی آن را می‌پذیرند. (اوجالان ۱۹۹۱ صفحه ۴۳)

او درباره انقلاب ایران در صفحه ۴۵ کتاب چنین ادامه می‌دهد:

«چیزی که در انقلاب اسلامی ایران دیده می‌شود مقاومت سنتی به ضد فشار خارجی است. (انقلاب ایران) بار دیگر در تاریخ، هم به ضد رژیم ارتجاعی عراق و هم علیه امپریالیسم کارکرد پیشرو داشته است. هر چند که ظاهر او دینی (فرقه‌ئی) است اما این انقلاب عصیان‌ست که منافع ملی خلق‌های ایران و به ویژه خلق فارس را پیش برده است و با فروپاشی رژیم سلطنتی ایران نقشی پیشرو ایفاء کرده است. پاکسازی بازمانده‌های رژیم شاه که اکثراً غرب‌گرا و لیبرال می‌باشند، مثبت است. نگرش آنان در مقابل تأثیرات ایالت متحده آمریکا و حملات ارتجاعی با رهبریت صدام، مثبت است. به خصوص نشان داده‌اند که چگونه می‌شود از ایدئولوژی مذهبی به ضد امپریالیسم و ارتجاع محلی یعنی سلطنت استفاده کرد. این‌ها درس‌های مثبتی هستند. گام انقلاب ایران از نظر شکستن وضع موجود و ایجاد پیشرفت انقلاب در خاورمیانه مثبت است. از این‌ها درس گرفتن مهم است.»

اوجالان «درس‌های انقلاب» را پیش‌تر چنین توضیح می‌دهد:

« باید تمام آن نهادهای دروغین که تحت اسم اسلام هستند، از جمله طریقت‌ها، ملاهای ارتجاعی و سازمان‌های مشابه را بی‌تأثیر کرد و به جای آن احساسات اسلامی ضد کاپیتالیست و ضد امپریالیست خلقمان را و ارزش‌های اخلاقی اسلامی آن‌ها را همان‌طور که در نمونه انقلاب ایران دیده می‌شود، با تحلیل و ارزیابی و پذیرش درست از اسلام به میان توده‌ها برد.» (اوجالان ۱۹۹۱ صفحه ۴۸)

اوجالان پس از نقد چپ ترکیه به دلیل «نگرش نفی‌کننده» آن در مقابل نقش اسلام و خلق، دیدگاه خود را با این جملات روشن‌تر می‌سازد:

نباید به گفتمان « مذهب و دولت از هم جدا است، سکولاریزم پیشرو است» که در ترکیه به کار می‌رود باور داشت. سکولاریزم در واقع نگرشی است که طبق منافع غرب و صهیونیسم برای خاموش کردن رهائی ملی و طبقاتی خلق‌های خاور میانه مورد استفاده قرار می‌گیرد... باید سکولاریزم در ترکیه را رد کرد و ذات ضد-انقلابی او را دید. (اوجالان ۱۹۹۱ ص. ۵۰-۴۹)

تعجب آور است که نویسنده جملات فوق، نه یک اسلام‌گرا، بلکه یک به اصطلاح رهبر سوسیالیست جنبش کُرد می‌باشد. او پس از دستگیر شدن در سال ۱۹۹۹ با تأثیر اشغال عراق توسط آمریکا در ۲۰۰۳ و شکل‌گیری اقلیم کردستان خود مختار در آن منطقه، تغییرات کلی‌تری را هم در ساختار و هم در ایدئولوژی و گفتمان جنبش ایجاد کرد. تغییر ساختاری را می‌توان در تشکیل بخش‌های جنبش در سوریه (پ.ی.د.) ایران (پژاک) و عراق و تقویت بخش نظامی زنان خلاصه کرد. در عرصه ایدئولوژیک **اوجالان** با به کار بردن مفاهیم سوسیالیسم دمکراتیک و جامعه اکولوژیک خواستار نظام خودمدیریتی دمکراتیک برای کُردها و کنفدراسیون دمکراتیک برای منطقه شد، و این‌ها را

تلفیق اسلام با ملی‌گرایی ترک. البته این ایدئولوژی بیشتر به راست افراطی ترکیه تعلق داشت و از طرف ارتش ترکیه رسماً اعمال نمی‌شد اما می‌توان گفت که از بعضی نکاتش علیه چپ استفاده ابزاری می‌شد.^۵

در مقابل نظام کنونی که آن را مدرنیته کاپیتالیستی می‌نامد، به عنوان راه حل قرار داد. از آنجائی که در مرکز این چارچوب ایدئولوژیک جدید از مفهوم دمکراتیک استفاده می‌شود، اسلام انقلابی که در کتاب فوق مطرح شد نیز اسم «اسلام دمکراتیک» را گرفت.⁶

(ب) بُعد عملی گفتمان اسلامی در جنبش:

در چارچوب خاستگاه فکری که در بالا توضیح داده شد، پکک از سال ۱۹۹۱ به بعد در راستای سازماندهی کردن علمای کُرد در ترکیه فعالیت‌هایی کرد. در کنگره چهارم و کنفرانس دوم حزب که در سال ۱۹۹۰ برگزار شدند در باره مسائل مذهبی بحث و این تصمیمات گرفته شد: متحد کردن فرقه‌های مذهبی در جامعه کُرد تحت رهبری حزب، سازماندهی علویان شیعه کُرد، فعالیت در انجمن‌های مذهبی و تبدیل آن‌ها به نهادهای رهائی ملی و سازمان دادن امام‌های مسجد.

در این راستا حزب در سال ۱۹۹۱ تحت اتحاد امام‌های وطن‌پرست کردستان، بخشی از علمای سنی کُرد که هوادار جنبش بودند، سازمان داده شد. این نهاد به دلیل اختلافات در میان اعضایش فروپاشید و در ۱۹۹۳ نهضت اسلامی کردستان جایگزین آن شد. این سازمان تا سال ۲۰۰۴ به فعالیت خود ادامه داد. در سال ۲۰۰۴ در چارچوب تغییر کلی ساختار و سیاست جنبش که در پایان بخش اول این مقاله به آن اشاره شد، جوامع اسلامی کردستان به عنوان نهاد بخش اسلامی جنبش تأسیس شد. به غیر از این سه نهاد، از سال ۲۰۰۷ به بعد انجمن‌ها و سازمان‌های گوناگونی نیز در عرصه فعالیت قانونی غیر دولتی تشکیل یافتند که یکی از آن‌ها کنگره اسلام دمکراتیک می‌باشد. این سازمان‌ها فعالیت مختلف دارند که نیاز به مقاله‌ای جداگانه برای آن‌ها هست.

اما یکی از مهم‌ترین مثال‌های فعالیت جنبش در حوزه اسلامی، سازمان دادن حزب و نهادهای قانونی وابسته به جنبش به «نماز جمعه‌های غیر دولتی» در سال ۲۰۱۱ با درخواست **اوجالان** است. در آن دوره جنبش اعلام کرد که «دولت از طریق امام‌های مسجد در کردستان جنگ روانی پیش می‌برد و باید تحت رهبری امام‌های وطن‌پرست به نماز ایستاد.» در راستای این دیدگاه، ماه‌های اپریل و می در بیست شهر ترکیه و کردستان ده‌ها هزار نفر به نماز جمعه‌های اعتراضی شرکت کردند.

و در آخر باید به مطالبات جنبش برای حذف شدن وزارت امور مذهبی کشور اشاره کرد. این درخواست به ویژه پس از انتخابات ۷ جون پارسال توسط حزب دمکراتیک خلق‌ها (ه‌د پ) تبلیغ و باعث تشنج بین جنبش و دولت اردو خان شد. در حالی که این مطالبه (که واقعه‌ای جدید نیست و در کتاب مذکور **اوجالان** در سال ۱۹۹۱ نیز به آن اشاره شده است) در ابتداء یک درخواست سکولاریستی به نظر می‌رسد، باید توجه کرد که حذف کنترول رسمی در عرصه دین و خودمختار شدن نهاد و سازمان‌های اسلامی می‌تواند نقش سیاسی آن‌ها را بسیار تقویت کند و در نتیجه معادله اجتماعی مشابه بر آن که در دهه ۱۹۶۰ بین دولت شاه و علمای خود مختار شیعه در ایران دیده شد، صورت بگیرد.

در کل عرصه سیاسی ترکیه روز به روز برای سکولارهای جامعه تنگتر می‌شود. جنبش کُرد نیز با نگرش خود سلطه اسلام پوپولیستی حاکم بر عرصه گفتمانی سیاسی را به نفع اسلامگرایی (گرچه نه با تلیف دادن آن با ملی‌گرایی تُرک مثل جناح راست‌گرا در کشور، بلکه با استفاده از ملی‌گرایی کُرد و مفهوم دمکراسی) را باز تولید و تقویت می‌کند.

⁶ مفاهیم مذکور در کتاب «مانیفست جامعه دمکراتیک» توسط اوجالان توضیح داده شده‌اند.

این شرایط باید با رو راستی و بدون تعارف توسط چپ منطقه بررسی شود تا بتوان از آن برای تشکیل و تقویت یک آلترناتیو واقعی مارکسیستی (و طبعیاً سکولار)، به جای امیدواری از مدافعین «اسلام دمکراتیک» استفاده کرد.

منابع و مأخذ:

Abdullah Ocalan, Din Sorununa Devrimci Yaklasim, Melsa Yayinlari, 1991.

<https://docs.google.com/file/d/0B4HO5r4WOpdzNDNKOGVvV3p4MGM/edit?pli=1#!>

Kaan Ozyigit, PKK'nin Din Algisi ve Abdullah Ocalanin Din Soylemi, 2013.

گروه پروسه